

Egey Emese

Dokumentumok a szupplikációról

Az Acta Patakina sorozat X. köteteként jelent meg a Szupplikáció a Sárospataki Református Kollégiumban 1945–1951 című, Bilkay Ruth és Laczkó Gabriella által összeállított könyv. A forráskiadvány a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Adattárában és Levéltárában fellelt szupplikációs naplók, jegyzőkönyv-részletek, háttérlevelezések időrendben közzétett gyűjteménye, az utolsó szupplikációk hiteles története.

A magyarországi protestáns egyházak az ellenreformáció után (az egyházi adó szedésének tilalma, a megszüntetett stóla stb. miatt) önkéntes adományokból, felajánlásokból tartották fenn magukat. Államsegélyt, illetve településüktől kisebb földbirtokot az egyházközségek csak a 19. század második felétől kaptak. Egyes kollégiumok az egyházközségek jóvoltából (Debrecen), mások fejedelmi adományokból (Nagyenyed, Sárospatak) fedezték működésüket. (Kósa László: *Egyház, társadalom, hagyomány. Ethnica, Debrecen, 1993. Societas et Ecclesia 1., 26-28.o.*) A kifejezetten diákjóléti és iskolafenntartó adományokat maguk a diákok gyűjtötték a legációk,

szupplikációk alkalmával. Ez utóbbi két jövedelemszerző kiszállási formát előbb 1784-ben tiltotta meg a császár, majd jó száz évvel később maga a református konvent törölte el, idejétmúltnak ítélve.

Ismert, hogy 1945 és 1952-53 között "...a magyarországi egyházaktól elvették az általuk működtetett intézmények (iskolák, kórházak, szociális intézmények stb.) több mint 98 százalékát, valamint a működtetésüket biztosító egyházi birtokokat és javadalomforrásokat, másrészt megszüntették az egyházakhoz szorosan vagy lazábban kapcsolódó egyesületeket, társaságokat, egyházas jellegű tevékenységeket. Ez az első, durva szekularizáció, amely szinte teljes összhangban állt a totalitárius társadalom egyház- és vallásellenes ideológiájával, gyakorlatilag csak a közvetlen istentiszteleti életet biztosító templomokat és épületeket, valamint a lelkészutánpótlást szolgáló intézmények némelyikét hagyta meg. [...] Az 1945 előtti állapotokkal összevetve, azt kell mondanunk, hogy a Magyarországi Református Egyház élete gettólétre korlátozódott, társadalmi-közéleti extenzitása megszűnt." (Bogárdi Szabó István: *Egyházveze-*

tés és teológia a Magyarországi Református Egyházban 1948 és 1989 között. *Ethnica, Debrecen, 1995. Societas et Ecclesia 3., 15.o.)*

A sárospataki Köziskolai Szék 1945 nyarán visszaállította a szupplikáció intézményét, egyben határozott újbóli megszervezéséről. Már az 1945-ös jegyzőkönyvekből, a zempléni főispánhoz írott levélből kiderül, hogy a szupplikáció hagyományának újjáélesztését a szükség, az elvesztett alapítványok legalább részleges pótlásának igénye tette indokolttá. Ugyanakkor a világháború utáni lelki înséges időkben a kollégium vezetése azt is azonnal fölismerte, hogy a szupplikációs kiszállás egyben igehirdetés, szolgálat is, a kiküldött csoportok a Kollégium levegőjét, lelkiességét viszik magukkal, szellemiségét képviselik. Ezért vezették be a több hetes szupplikációs előkészítőt és az eskütételt is, amelynek révén a diákság átérezte saját felelősségét. A csoportok professzor, tanár vezetői, teológusai prédikációval, köszöntő beszéddel, a diákok műsorral, ének- és zeneszámokkal készültek, többször iratterjesztést is végeztek. A gyülekezetek igényelték ezeket a műsorokat, vendég igehirdetéseket, ha egy-egy szórvány, kisebb település kimaradt, szóvá tették, hogy legközelebb ők is elvárják a diákokat. A szupplikáció újraindításakor kijelölt körzetek, az ún. spárták a korábbiaknál nagyobb területet, szinte az egy-

házkerület egészét lefedték. A diákcsoportok így olyan vidékekre is eljutottak, amelyeknek a pataki főiskolával addig nem volt közvetlen kapcsolatuk, tevékenységét, életét közvetlenül nem ismerték.

1945 után, amíg még teljes egésze működött a pataki kollégiumnak, a tanítóképzős növendékek, a teológusok és a gimnazisták együtt jártak szupplikálni. A gyűjtőutak bevételeit a három intézmény és diákjai között arányosan osztották el; volt úgy, hogy a Nagykönyvtár, egy-egy szertár bővítését vagy az imaterem felújítását is ezekből a pénzekből fedezték. A szupplikációs szolgálatra elsősorban tanulmányi előmenetel és rászorultság alapján – a diákképviselők bevonásával – választották ki a csoportokat. Így jórészt szegény családból származó fiúk és lányok dagasztották a bodrogi, hegyközi, abaúji és borsodi falvak őszi sarát, nem ritkán olyan elvásott cipőben, hogy a lábbelik javíttatását is a vendéglátó gyülekezetnek kellett vállalni, hogy a diákok útjukat folytathassák.

A gyülekezetek önbecsülését jelentősen erősíthette annak a fölismerése, hogy az egyházkerület egyetlen megmaradt református iskolájának további működtetése az ő adakozókészségüktől függött. Ezt átérezve számtalan helyen adakoztak a más felekezethez tartozók is. Mivel az 1945. január 20-i fegyverszüneti

egyezmény értelmében Magyarország eredetileg hat év alatt mintegy 300 millió dolláros háborús jóvátételt volt kénytelen fizetni, továbbá a megállapodás aláírása utáni harcokban keletkezett súlyos károkért is anyagi felelősséget vállalni, a lakosság helyzete egyre romlott (v.ö.: *A magyar jóvátétel és ami mögötte van... 1945–1949. Válogatott dokumentumok, válogatta, a bevezetést és a jegyzeteket írta Balogh Sándor és Földesi Margit, Napvilág Kiadó, 1998. 8-15.o.*). A beszolgáltatásokkal, végrehajtókkal sanyargatott, általánosan elszegényedett lakosság mindazonáltal meleg szeretettel fogadta és önzetlenül segítette az Alma Mater diákjait, de terheinek növekedése nem maradt következmények nélkül a szupplikáló csoportok feljegyzései szerint sem: "Sokallták a diákok nagy létszámát. A gyülekezetek anyagi helyzete igen rossz, nem bírják teljesíteni a beszolgáltatást sem. Az volt a tapasztalatunk, hogy a gyülekezetekben hatalmas romlás állt be egy év óta." (*Szupplikáció, 166.o.*) A körültekintő alaposággal vezetett gyűjtési ívek és elszámolások bepillantást engednek a felkeresett vidék paraszt-ságának életkörülményeibe – mikor milyen terményből, mennyit tudtak fölajánlani. Mind gyakoribb nehézséget jelentett az is, hogy a Patakra szállítás költségei, különösen a távolabbi vidékekről szinte a teljes bevételt fölemésztették volna, ezért a

kollégium vezetése azt szorgalmazta, hogy a lelkipásztorok vezetésével helyben értékesítsék a felajánlott javakat, hogy a szupplikálók már csak az ezekből befolyt pénzüsszeggel utazhassanak vissza Patakra.

A gyűjtést eleinte püspöki és főispáni engedéllyel szabadon folytatták, de már 1949-ből van adatunk arra, hogy a hatóságok rossz szemmel nézték a falvakat fölkereső diáksereget. Nagy Barna pataki közigazgató, Pap László, a budapesti teológia igazgatója és Benedek Sándor, a Pápai Kollégium vezetője levélben cserélték ki szupplikációs tapasztalataikat. 1949-ben a pápaiak már csak "adományt megköszönni" mentek, a szupplikációról előzetesen csak a lelkészeket értesítették, nehogy a hatóságok fölfigyeljenek a diákokra. (53.o.) Az óvatosság ellenére egyre több helyen érték atrocitások a kiszálló pataki diákságot is. A rendőrség nem fogadta el a püspöki engedélyt, igazoltatták őket, műsorszámait lát-tamozták, előadásaira, szolgálataik-ra megfigyelőt küldtek, a prédikációk, templomi alkalmak idejére ingyenes mozielőadásra csábították a lakosságot, sőt volt olyan település, ahol a szupplikáló csoportot még a helyi november 7-i ünnepségre is beteret-ték. A konvent arra hivatkozva, hogy a szupplikáció a reformátusságnak 1790 óta törvény adta joga, a belügy-minisztériumhoz fordult. A minisztérium megadta az engedélyt, általában

a szüret utáni időszakra, október végére-november elejére. A szupplikáció lebonyolításának, pénzügyi elszámolásának teljes felelőssége az egyházkerület püspökét terhelte, a gyűjtések eredményéről készített kimutatást a minisztérium természetesen bekérte. A belügyminiszteri engedélyt a továbbiakban hiteles másolatban vitték magukkal a csoportok és a gyűjtés megkezdése előtt bemutatták a tanácsházán, a rendőrségen.

Megrendítő olvasni az 1951-ből, az utolsó évből származó feljegyzéseket: a megszüntetett pataki teológia Debrecenbe vagy Budapestre kényszerült hallgatói a szupplikáció idejére hazajöttek, hogy diáktársaikkal együtt járják a falvakat. Volt olyan gyülekezet, amely kifejezetten kérte, hogy adományával a Patakról eltávolított, új helyükön támasz nélkül élő teológusokat támogassák.

A közölt források segítségével megérthetjük, mekkora jelentősége volt a Kollégium és a gyülekezetek egymásra utaltságának, kapcsolatának. “A szupplikáció nagy alkalom arra, hogy régi pataki diák és volt tanára találkozzék. Alkalom arra, hogy volt pataki diákokban felébressze a felelősséget a kollégium iránt. Alkalom arra, hogy a jelenlegi pataki diák és tanár közelebb kerüljenek egymáshoz. Alkalom arra, hogy megismerjék a falut, a gyülekezetet, a leendő hivatáshelyet. Alkalom arra, hogy példaképet válasszon a leendő lelkész.

Alkalom arra, hogy alázatosabbak legyünk. Alkalom arra, hogy diák és tanár megtapasztalja, hogy a kollégium legbiztosabb fundamentuma: a hit és az ebből fakadó áldozatos adomány. A fokozott adomány a nagyobb felelősséget, a több szeretetet is mutatja. Istené legyen a dicsőség minden adott és kapott testi-lelki adományért, ajándékért!” – írta Kalydy Miklós vallásanár az utolsónak közzétett jelentésben. (182.o.)

A kötet szerkesztői név- és helynévmutatóval bővítették a kiadványt, így a hajdani szupplikálók és leszármazottaik örömmel fedezhetik fel szülőfalujukat, saját magukat, családtagjaikat, barátaikat a közzétett dokumentumokban.

(Bilkay Ruth – Laczkó Gabriella: Szupplikáció a Sárospataki Református Kollégiumban 1945–1951, Acta Patakina X., szerkesztette: Dienes Dénes, Sárospatak, 2002)